دەق و ڕەخنە … دەق: ئەدیب نادر

ڕەخنە: عەلی شێخ عومەر

بەر لەوەی ئێستا فەرامۆشم بكات

با گیرۆدەی خۆیم دەكات سەقام گرتن دۆزەخێكە ستەمە ئیتر لە ناویدا گوناهبار بمێنمەوە, ڕێگاكان لە زمانی قاچم تێدەگەن, مەوداكانم پێدەبەخشن, ئاووڕ لە ئاوێنەیەك دەدەمەوە ساڵە سەراب سیفەتەكان تیایدا زیوون لووتكەیەكی تابڵێی سپی دەبینم دەستەكانم وەك دوو تانجی بەساڵداچوو دەكەونەڕێ, بەڵام ڕەوە پەنجەكانم كە لە تەمێكی بەرز بەرز جێدەمێنن خۆ وەردەدەن لە زنەی ئەو نۆستاڵژیا بێئامانەی دڵا هەمیشە دەریدەبڕێ

بەر لەوەی ئێستا فەرامۆشم بكات لەسەر شۆستەی ئێوارەیەكی دوورەدەست وەك پەیكەرێكی تۆزاویی پۆلە نیگا كێوییەكانت لە بیری زەمانیان بردمەوە ئەنگوستە دەستەمۆكانم شێت شێت بوون بەرۆكی با كەوتە ناویان تا ببینی قەدی دارەكانی گەڕەك چەند بە نووكی قەڵەمبڕەكەی گیرفانی هەرزەكاریم بریندارن

بەر لەوەی گیرۆدەی با بم, ڕیكۆردەرێكی ڕایزینگ, دەنگی وەك دەنگی كناچە بۆنسۆواویی”زەكی مورەن”ی دەهێنا, كزكز دەیووت:”هەر كە ئێوارەی لێ دادێ دزدەكییانە لە پڕمەی گریان دەدەم, من باش لە زمانی قەدەر حاڵی دەبم…”

ئەو ڕۆژە دوورانە لە درزی قەڵایەكی سپییەوە, ڕەنگێكی لاژیوەردی بێ تانوپۆم بۆ ئەندێشەی بێ پەڕوباڵم ڕاو دەكرد ئیتر فڕین خولیایەكی زۆر نزیك بوو- ڕەنگەكەیش دوور

بەر لەوەی با گیرۆدەی دوای خۆیم بكات, ماركیز نۆبڵی بردەوە, تۆ چوار ساڵا دوای هاتنی من مامانێكی دیان مەقەستی بە ناوكتدا هێنابوو, ئەو ڕێیانەی گرتمنەبەر هەموو بۆ لای ماڵەكەتان لایان دەدا, لە تەنیشت عەرەبانەیەكی شكاوەوە ئەسپی شەو ئاڕاستەكانی تەی دەكرد, كۆخەكۆخی دەرگاكەتان كوڕژنە بێشومارەكانی ئەندێشەمی دەگێڕایەوە ناو قۆزاخەكانی بەر لە بوون, یەكەم هەورەتریشقەی لێو شاری چۆڵی یادەوەریی كرد بە دوورگەیەكی جەنجاڵا و ڕێگا و بانە هات و نەهاتەكانی خەیاڵیش تاهەتایە بوون بە مەچەك بۆ بازنگی تراویلكە بێكۆتاییەكانی شیعر

دوای ئەوەی با گیرۆدەی دوای خۆیم دەکات ئێستا بە فەرامۆشیم دەسپێرێت ساڵەکان هەمیشە سەراب سیفەتن, ڕێگاکان مەودا بە قاچم دەبەخشن با دارەکان دەسمڕێت و پەنجەی نەرمی چلەکانیش هێندەی باڵام شۆڕدەبنەوە, دەنگێکی وەك دەنگی بێنسۆواویی کناچە گوێچکەم بە بێنی ئەو ماچانە سیخناخ دەکات کە ئیتر قەت نەڕژانە سەر لێوەکانم چونکە لەسەر شۆستەی ئێوارەیەکی دوورەدەست وەك پەیکەرێکی تۆزاویی لە بیری زەمان چوومەوە

تەمووز و ئابی2015لەندەن

تراژیدیایی نۆستاڵژیا و رادەستبوونی خود لە هۆنراوەی
(بەر لەوەی ئیستا فەرامۆشم بکات)

کاتێ شیعر پەیوەندییەکانی خۆی وابەستەی پێدراوەکانی دەرەوە دەکات، بە کۆکردنەوەی سەرجەم ئەزموونەکان، ناوەوەی خود ناوەندگیرییەك پەیڕەودەکات، دەرچەی وێنەیەکی شیعری فۆرمێڵە دەکات، پاوەنکردنی ئەزموونکان مێتیقە بە پەیوەستکردنی دنیای رابردوو بە ئیستایی ئامادەوە، لێکدانی رابردوو بە ئیستاوە بەشێکە لە دەرخەی ئاستەکانی ئیستاتیکا و خەیاڵ، بەمەش دەنەی ئەو مامڵەی دەکات کە بارگاوییە بە هەست و نەست و رەهەندەکانی یادەوەری، میلان کۆندیرا گووتەنی (هەستی تاکە کەسی لەسەر بنەمای یادەوەری دامەزراوە، یادەوەری خۆی لە سەر رامان رادەوەستێ) 1. دەق لەم شیعرەدا پابەندە بە لێووردبوونەوەی جوڵە، منەی رەتکردنەوەی دۆگما دەکات، رووداو چنینی بەسەرهاتێکە. شاعیر لە رێگای چەند وێنەیەکەوە هەستی ئاوێتەی کەرەستەکانی سروشت و دەرکەوتەکانی دەرەوە دەکات، لە ناوکۆی دەقدا دەیتوێنێتەوە، هەوڵدەدات رایەڵەکانی ئاساییبوون بسرێتەوەی. بە دۆزینەوەی پەیوەندی نیوان هاودژەکان، کارتێکردنیان لە سەر یەکتر، ئاشنایەتیەك لە تەك دوانەی هاودژەکان فەراهەمدەکات، دەگەرێت تا مانایەك لەو پێدراوانە دەرخەن کە خۆیان لە بنەڕەتدا هەڵگری مانایەك نین، بەڵکو لە ناو پەیوەندییەکانی نیوان خۆیاندا مانا و بەها وەردەگرن، بەم شێوازە شاعیر بەبێ تەگەرە دەچێتە نێو جیهانی پێکهاتەکانی دەقەوە، سێسەی دەنگی جیاواز دەکات، بەگێرانەوە و چاوخشاندن لە سروشتی دەقدا، دەتوانێ زەمینەیەکی فرە لایەن برەخسێنێ، جەستەی هۆنراوەکەی پێ دابەشبکات. دەستپێك لە ناونیشانی هۆنراوەکەوە دەکرێ دەرگا لە دەق واڵا بکەین، ناونیشان لە خاڵێکی شپرزەدا ئاماژەی چەقبەستنە، دەرخەی ئاشکراکردنی دەنگێکی چپکراوە، ئەزموونێکی بارگاوییە، لەدەستچوونی رابردووە، خۆگرتنەوەیە لە

ئیستادا، ئاگادار کردنەوەیە، دەستپێشکەری سوژەیە لە ئەگەری رووداني کردەیەکی نەویستراو، یاخیبوونە لە رابردوویەك کە فەرامۆشیکردووە، بەرهەڵستییە لە ئیستادا، فریای خۆی دەکەوێت، لە پێشبڕکێدایە لە تەك شوێنکاتدا تا چیتر فەرامۆشنەکرێ.

(با گیرۆدەی خۆیم دەکات سەقام گرتن دۆزەخێکە ستەمە ئیتر لە ناویدا گوناهبار بمێنمەوە, ڕێگاکان لە زمانی قاچم تێدەگەن, مەوداکانم پێدەبەخشن, ئاوێ لە ئاوێنەیەك دەدەمەوە ساڵە سەراب سیفەتەکان تیایدا زیوون لووتکەیەکی تابڵۆی سپی دەبینم دەستەکانم وەك دوو تانجی بەساڵداچوو دەکەونەڕێ, بەڵام ڕەوە پەنجەکانم کە لە تەمێکی بەرز بەرز جێدەمێنن خۆ وەردەدەن لە زنەی ئەو نۆستاڵژیا بێئامانەی دڵا هەمیشە دەریدەبڕێ) 2

شاعیر بە کەسی یەکەمی تاك قسەدەکات، دەچێتە رەقای بابەتێکەوە، لە گەڵ خۆیدا بەرکەوتێك ئەنجامدەدات، ماناو هێزێك دەبەخشێتە فاکت و پێدراوەکانی دەرەوەی خۆی، لە سۆنگەی کارتێکردنی دەرەوەی خۆی وەك بکەرێك خود دەبێتە بەرکار، رادەستبوونی ئەمی قسەکەر پابەند نەبوونی بە شوێنێکی تایبەتەوە بۆ سەقامگیری، بە بەراوورد لە تەك پێوەرەکانی بنجبەستندا پێچەوانە دەکەوێتەوە، لەناسەقامگیری، سیمای رووە نەگۆتقەکەی سەقامگیری دەستدەکەوێت، بەم پێیەش خۆی لە خۆیدا جۆرە پرسیارێك دروستدەکات، لەگەڵ خستنەرووی ڕەهەندەکانی سەقامگیری و دۆنەوازی، پارادۆکسێ ئەنجامدەدات، هەڵبەت ئەم حاڵە یەکدێتەوە لە تەك ئەو گووتەزایە کە دەڵێت (هەر شتێ لە رادە بەدر پتر بوو دەبێتە دژەکەی)*، بەڵام ئەوەی شاعیر مەبەستییەتی مانای لێهەڵدەکۆڵنێت لە پتەوکردنی ستراکتۆری دەقدا، شکاندنی ڕەهەندەکانی زمانی بەردەست و باوە، شاعیر پەنا بۆ داڕشتنەوە و بەکارخستنی خاسیەتەکانی زمان دەبات، وەك کەرەستەو پێکهێنەرێکی ریشەیی بۆ راییکردن و زیندوکردنەوەی مانا لە وێنەی شیعریدا، بۆ ئەمەش پەنا بۆ ئاماژەو دالێك دەبات کە بتوانێ مانا بخاتە سەر وێنە شیعرییەکەی، لێرەوەش شاعیر چەمکی (با) وەك دالێك بەکاردەهێنێ، لە ناجێگیریدا رۆڵی بکەرێکی ئەکتیفی پێدەسپێرێ، لە هەمان کاتدا رادەستبوونی خۆی دەبێتە بەرکارێکی نەرێنی بێدەسەڵات، ئەوەی دیارە لە ناو کۆی دەقدا پەیوەندی نیوان بکەر و بەرکار مۆرکێکی پێچەوانە وەردەگرێت، دەکرێ بە پێوەرێك سەنگو سووژن بکرێت، دالەی ئەمی بکەر (با) چەند دەسەڵات و ناجێگیری پەیرەوبکات، ئەوی مەدلولی بەرامبەر (بەرکار) یان شاعیر بێدەسەڵات و گیرۆدەی رادەستبوون دەبێت، لە کۆتاییدا مردەڵێکی و مێگەلبوونی لێدەکەوێتەوە، زەقبوونەوەی بکەر وەك دالێك سڕینەوەی بەرکار، وەك

مەدلوولێك ئەنجامدەدات، لەم سەروبەندەدا جێگیربوون رووکەشە، دیاردەیە، ناوەخون نییە، دێنەوایی گەرهەشبێت دەکرێ لە ناوەڕۆکدا وەك دۆزەخ شووناسی بۆ بکرێ، دۆزەخش هیچ ئومێدێکی تیا نییە، جگە لە داکوتینی بەرکار نەبێ کە لە نێو سنوورەکانی بێهوودەییدا مێدەخوات، دوانەی دۆزەخ و سەقامگیری، تڕاژیدیایی هاودژەکان لە خۆ دەگرێت، لە ئاستێکی فراوانتردا، گەر (با) وەك دالی هێزێك لە ناجێگیرییەوە مانەوەی خۆی دابینبکات، لە ئاستێکی تردا دەڕچەی وونبوون و بەدگێڕانێکی خۆجێی لە ئەوی مەدلوول فەراهەمدەکات، زەمینەی پەرتبوونی خود سازدەکات، بەم پێیەش لە چوارچێوەی دوانەی لێکدژەکان، پارادۆکس ئەنجامدەدات، (با) وەك دەسەڵات هێزی خۆی لە گیرۆدەبوون و لە سڕینەوەی ئەوی مەدلوول فەراهەمدەکات، ئەم بە جووتبوون و یەکگرتنی لە گەڵ (با) دا، پێناسەی دۆڕاندنی شووناس و هێزی تاك کەفماڵدەکات، جیاوازییەکان ناهێڵێت، لەو دۆزەخەدا کە رەنگی پێوەگرتووە، بە مێگەلبوونی خۆی دەسەلمێنێ، بە ئەستەم و گوناهی دەزانێ گەر تاوانبار ئاسا سەیر بکرێ، یان تێیدا بمێنێتەوە، بە مانایەکی تر گەر لە دۆزەخدا، سەقامگیری (شوێنێکی هزرکراو) 3 بێت لەنەهێشتنەوەی گوناهباری، ئاوا لە ئاست نەگووتراوی دەقدا پەڕاکتیزەکردنی دۆگمایە، چەقبەستنە، بنەماکانی گۆرانکاری و پێشکەوتن هەڵناگرێت، سڕکردنی خودە، سەقامگیری داکەوتەکانی دەرەوەیە، بەرانبەر بە مردنی تاك، مردنە لە ناوەوەدا، مردنی فەلسەفییە بەرانبەر بە بنەماکانی ناجێگیری، ..

گەر خوێندنەوەی دەق بەم ئاراستەیە بێت، کەواتە دەکرێ بەراووردێك بکەین، خوێندنەوەیەکی پێچەوانەی بۆ بکەین، بڵێین ئایا ناسەقامگیری لە دۆزەخدا مانەوەی گوناهبارییە! ئایا هەستکردن بە گوناە دەرگیرە، هەڵگری تۆڕی چاك سازی نییە! ناوگیری و لێپێچینەوە و کردەی لێپرسینەوەی بەدوادا نایەت، پرسیار نییە، شیمانەی گۆڕانکاری هەڵناگرێت! لە کۆتاییدا کۆدیتا نییە لە سەر ناسەقامگیری، زیندوو بوونەوەی تاك نییە لە (شوێنی ئەزموونکراو)دا 4 بەرانبەر بە داڕمانی رایەڵەکانی ناسەقامگیریی، بەپێی ئەم لێکدانەوەیە بێت، لە هەڵکشانی درامی ناڕۆشنی دەقدا، پرانسیپی داتاکانی پەرتبوون دەبنە دەستبژێر.. پەرتبوون ئەو شوێنەیە کە چیتر هەلی گەرانەوەی تێدا نییە تا بچێتە نێو بەهەشتی تەبایی و دنیای ئاشتبوونەوە، وێڵ بوونی لێبووردەییە بێ کام و بۆی ئەویندارى، لێرەدا سەقامگیری تارمایی دۆزەخێکی زۆردارە، بە شێوازێك دۆزەخ و دەروون وا ئاوێتە ئاڵۆز بوون لە یەك جیاناکرینەوە، رایەڵەکانی باڵابوون وا مژراون، چیتر بواری ئەوە نەماوەتەوە تا روونان لە هەستی پەشیمانی بکەیت، هەستکردن بەگوناه

لە دۆزەخدا کە لیبوردن و چاو پۆشینی تێدا نییە، دۆزەخ هەروەك میلان کۆندیرا دەڵێت (دۆزەخ ئەو شوێنەیە کە لێبووردنی تیا نییە) بۆ ئاودیوکردن لەم بارو دۆخە، ئەو فاکتەرو ئامرزانە چین کە خودی گوناە دەگۆێزنەوە، یان هەستنەکردن بە گوناە چارەسەردەکەن، بیرکردنەوە لە خودی گوناە، پاراستن و داکۆکیکردنە لە مانەوەی خود، رزگاربوونییەتی لەگرێی تاوان، گەیشتنە بە ئەفسانەو بە خەون و خەیاڵ.

لە هۆنراوەدا ئەبستراکت مۆرکی رەنگدانەوەیەکی کورتبڕو چڕترمان پێدەبخشێت، پەیداویستی بە لۆژیکی بەرهەمهێنانەوەی رستە هەیە تا وێنەی شیعری قەرەبووی نەهامەتیەکان پێبکات، شاعیر لە چوارچێوەی هۆشیاریی و هزردا بە بایەخەوە وێنەیەکی ریالیستیمان بۆ دەکێشێت، لە ناو کۆی ئەمەشەوە جوڵە بە وێنەکانی دیکە دەکات، جوڵەکردن بە وێنە لە بنەڕەتدا رێگایەکە بۆ گواستنەوە لە گرتەیەکەوە بۆ گرتەیەکی جیاواز، لە زەمەن، لە پێکهاتە، لە چەمکی تێگەیشتن، لە بوون و لە خود، ئەمە جگە لە رەچاوکردنی پێوەرەکانی شوێنکات، هەڵبەت شاعیر دەستەپاچە نییە لە رووماڵکردنی گرتەیەکی تازە، کە بتوانێ ئەزموونی هەنووکەیی تێدا بگۆزێتەوە. شاعیر بۆ چاوگێرانەوە بە ئەزموونەکانی رابردوو، بە قورسایی شوێنکات کە وێنەی ئیستاو رابردووی تێدا نمایشدەکات، پارادۆکسێ ئەنجامدەدات، هۆنراوەکە ئاوێتەیە، دیمەنەکان لە یەك ئاستدا نین، بە ئاسانی خۆ بە دەستەوە نادەن، شاعیر کاتێ پێکهاتەی وینەی (رێگایەك) چڕدەکاتەوە، پەیوەندی و خزمایەتی، لە یەکنەگەیشتن لە نیوان دوو شتی جیاواز دەستەبەردەکات، لە گەڵ هەبوونی ئەو جیاوازییانەی دەبنە تەواوکەری یەکتر، بەشداریکردنیان پێکەوە، هاوبەشبوونیان بوارێك بۆ رەوتی گێرانەوە فەراهەمدەکات کە ملکەچی کردەی کۆکردنەوەی یادەوەری و بەرجەستکردنی پەخشانە شیعرە، راسپاردنی بڕگەیەکە لە ژیانی شاعیر و ئەزموونەکانی، زیندووکردنەوەیە، لادانە لە دیلکردنی تایبەتمەندییەکانی تاك، کۆششی دەرخستنی رەهەندەکانی پەخشانە شیعرە بۆ گشت، پیادەکردنی ئاستە قوڵکانی نەستە، نمایشکردنی تاکە بە کەرەستەی تەنیاییەوە، خۆ نووسینەوەیە، لەخۆ بینین جیانابن□تەوە، دەنا شاعیرلە خۆرا پەنا بۆ خوازەی ئاوێنە نابات، نەست لە ناوەوەدا، ئاوێنە لە دەرەوەدا، یادەوەر خۆی تێدا دەبینێ، بە چاوگێرانەوەی تێدا رابردووی گەنجێنی کە دابڕانی لە تەك ئیستای تەمەنیدا ئەنجامداوە تڕاژیدیای سەردەمانێك دەهۆنێتەوە، محاڵە دەستەمۆبکرین، نایەنەوە ژێر رکێفی، پەراکتیزکردنیان بە کردەوەیی تەمەن ئاسا بەسەرچوون، تارمای گرتەکان، خەون ئاسا دێنە بەر دیدەی، گەیشتن بە خودی خەونەکان پەرینەوەیە بۆ محاڵ، هاتوچۆی

خاڵێکی شپرزەیە لە نیوان دۆزەخی ئازارو بەهەشتی داهێناندا، ئەوەی ماوەتەوە، بەکار خستنی ئەلتەرناتیڤێکە، ئەو حەزو خوازەیە کە سەردەمی رابردووی تەی کردووە، لە ئیستادا، لەم تەمەنە بە سەرچووەدا دەتوانێ گوزارشتی لێبکات، هەرچی هەڵگرتووە لە هەگبەی ماندووی ئەم شوێنکاتەدا، دەتوانێ لە رێگای پەنجەکانیەوە وەك پەخشانە هێنراوەیەك بینوسێتەوە لە رێگای نووسینی هێنراوەدا، شاعیر دۆزەخی ئەو خەم و ئازارە دەگوێزێتەوە بۆ بەهەشتی داهێنان (شیعر بەپێی کارکردن بونیادی سەرەکی دەبێت بە ناو دۆزەخدا بروات و لە ناو هەموو سووتاوەکاندا بوەستێت و کسپەی سەرجەم مەرگەکان بچێژێت ئەوسا دەبێتە هەڵگری ئەفسوونی راستەقینەی نەمری و زیندووبوونەوە) 5 هەستەکی دێ نامرێ، کاتێ شاعیر تێکرا پێکهاتەکانی تاسە بە روونی شڕۆڤەدەکات، لە سەر تێنووسێ بنجبەستی دەکات، ئەوە ڤیزای خەم و خەونەکانی شاعیرە، لە جوگرافیایی ئیستادا هەڵدەستێ بە بارکردنی شقێ و مۆرکی ئەو تەمەنە پر ئازارە، ئەوە لێکدانی دوو شوێنکاتە، ئاساواری پەرۆشبوونی بۆ شوێنی لە دەستچوو لە سەر دەق جێدەهێڵێت، شوێنکاتی بەرهەمهێنانی دەق لە ئیستادا، جیادەکاتەوە لە شوێنکاتی بەسەر چووی رابردوو، راساندن و پەرۆشبوونە بۆ گەرانەوەی شوێنکاتی لە دەستچوو، نیشتەمەنییەکە بە زیندوویی لە دڵەوە سەردەکات، لە ناو جیهانی هێنراوەدا گەشتی تایبەتی خۆیدەکات، بە نەمری دەمێنیتەوە، هەرگیز ناگاتە کەنارەکانی ئارامگرتن، بەیداخ و شووناس و ناسنامەی شاعیر هەڵدەگرێت.

(بەر لەوەی ئێستا فەرامۆشم بکات لەسەر شۆستەی ئێوارەیەکی دوورەدەست وەك پەیکەرێکی تۆزاویی پڕلە نیگا کڵوییەکانت لە بیری زەمانیان بردمەوە ئەنگوستە دەستەمۆکانم شێت شێت بوون بەرێکی با کەوتە ناویان تا ببینی قەدی دارەکانی گەڵەك چەند بە نووکی قەڵەمبڕەکەی گیرفانی هەرزەکاریم بریندارن) 6
پێداگری شاعیر لەسەر گۆڕینی گرتەکان، گوزارشتکردنە لە سەر دەستەواژەی فەرامۆشکردن، ئەمەش لە دەرئەنجامی دوالیزمەی هاودژەکاندا هاتووەتە بەردەست، لە ریزبەندی گۆڕانەوە و گەیاندنی مەبەستکاندا ، هێشتا ترسی لەبیرچوونەوە و فەرامۆشکردن ئامادگی هەیە، هەڵبەت هێنراوەی یەکگرتوو بە نهێنی دەستپێدەکات، لەوەش بەدەر نییە بە شێوازیکی تر خۆی دووبارە بکاتەوە، هەوێنی هاوکێشەیەکی تڕاژیدی تەژی بە ناکۆکی بەرجەستەبکات، بە هیچ شێوەیەك جەمسەرەکانیان نەگەنەوە یەك، ناخودئاگای شاعیر بە ئاشکرا پێ لەو دژاوەبوونە دەنێ، لەکاتێکا ئەمی شاعیر هەستدەکات، بوونی

ئەو، هێڵیەکانی مانەوەی پێدەبەخشن، لە بەرامبەردا ئەوی بەرامبەر درکی پێناکات ناتوانێ بیخوێنێتەوە، پەی بە پەرۆشی ژوانی دوای جیابوونەوە ناکات، دیارە نیگاکانی لە ئامێزی عەشقدا رامنەکراوە، کێوییە، دوالیزمەی کێوی دەستەمۆ، تڕاژیدیای رایەڵەکانی ئەوینێکی تاك لایەنە لە هەنووکەدا دەهێنێتەوە، ئەوینێك بە میژوو دەکرێت، شوناسی بەردەوامبوونی لێ زەوت دەکرێ، لە نێو کەلەبەرەکانی شوێنکاتدا تێپەڕیوە، محاڵە بگەڕێتەوە، کۆچکردنەکەی سنورێکی فەراهەمکردووە، شەقام و شۆستە ئاسا نابنەوە یەك. وەك یاسایەکی نەگۆڕ هەمیشە شۆستە پەرگیرە، لە دەروەیە، فەرامۆشکراوە، لەبیرکردنی ئەمی شاعیر لە لایەن ئەوی نائامادە، داماڵینی سیحری پەیوەندییەکانە، لە سۆنگەی بە مێژوو کردنی ئەو پەیوەندییە، شاعیر خەمبار دەبێت دنیای لێدەبێت بە ئێوارە، بە کۆتایی تەمەن، ئیتر چیتر کردارێ نامێنێ سیمبولێك هەڵگری یادو یادگاری سەردەمێکی بە سەرچوو لە خۆ بگرێت، وەلا دەخرێت، نەك بە کردەیەکی دینامیکی دەکرێتە پەیکەر، بەڵکو لە بیریش دەکرێ و سەیریش ناکرێت، بەوەی پەیکەر ناتوانێت بێتە نێو شەقامەوە بەیەکگەیشتن رووداو دروستبکات، ئایا ئەمە خۆ سزادانێکی خودی شاعیرە ! یاخود پەرچدانەوەی سزادانی ئەوی بەرامبەرە! ئەم دەستەمۆیە ئەو نایخوێنێتەوە، رەنجی بە با دراوە، شکۆی تاك مەندی رەتکراوەتەوە، ئایا حەزو بیرەوەریەکانی لە ئاست رۆژگاردا لە ویستگەیەکی بچووك بەولاوە هیچی تر نەبوون، لە گەڵ هەر وەستان و بیرکردنەوەیەکدا لە کولانەوەی زامیکدا لەوە زیاتر نەبوو کە قۆناغی هەرزەکاری پێ بنووسێتەوە، لە کۆپلەی یەکەمدا، ئەدیب نادر لە گەمەو لوغزی ئەویندا، بەهای ئەو پەیوەندییە بەرز دەنرخێنێ، لە سیحری ئەدبدا دیوە ئاڵۆزەکانی سروشتی پەیوەندیکە بەجێدەهێڵێت، بەڵام لەم کۆپلەیەدا لە دوای ئاشکرا بوونی راستیەکان، فەرامۆشکردن و جێکەوتی ئەو سیحر هەڵدەگەڕێت، تووشی شۆك دێت، پەنجەکانی شێت دەبن، نازانن لە کوییوە دەستپێبکەن و چی بنووسن، حاڵەتێکی هیستریيە، ئیستا لە ئاوا بووندایە، تەمەن بوو بە ئێوارە، تۆ بۆ لای هیچ گەرایتەوە، ئەوەی ماوەتەوە ئاهەکانی هەرزەکاری و گەڵەکانی رابردووە.

(بەر لەوەی با گیرێدەی دوای خۆیم بکات, مارکیز نۆبڵی بردەوە, تێ چوار ساڵا دوای هاتنی من مامانێکی دیان مەقەستی بە ناوکتدا هێنابوو, ئەو ڕۆیانەی گرتمنەبەر هەموو بۆ لای ماڵەکەتان لایان دەدا, لە تەنیشت عەرەبانەیەکی شکاوەوە ئەسپی شەو ئاڕاستەکانی تەی دەکرد, کۆخەکۆخی دەرگاکەتان کۆژنە بێشومارەکانی ئەندێشەمی

دەگێڕایەوە ناو قۆزاخەکانی بەر لە بوون, یەکەم هەورەتریشقەی لێو شاری چێڕی یادەوەریی کرد بە دوورگەیەکی جەنجاڵا و ڕێگا و بانە هات و نەهاتەکانی خەیاڵیش تاهەتایە بوون بە مەچەك بۆ بازنگی تراویلکە بۆکۆتاییەکانی شیعر) 7
لە دارشتنی هۆنراوەدا، وێنەی شیعری دەتوانێ ئاوێتە بوونی جیهانی خود و دنیای دەرەوە بەرجەستەبکات، دارشتن ناچێتە خولگەی شیکردنەوە، بەڵکو لە ئاست تەنگژەکانی زماندان، بە کەناڵ و شوێنەکانی یادگاوە خورپەکانی دێ دەنوێنن، لە ئەدەبدا تاکی ڕاستەقینە مانای نییە، لێکدانەگەرایی فۆرم و هیمایە، پەیوەندی نیوانیشیان وابەستەی هیماکانی دەبن، یەکێك لە خەسڵەتەکانی شیعر بەگرخستنی تواناکانی زمانە، لە زیندووکردنەوەی ماناکانیدا، هێزی گوزارشتکردنە، لە فۆرمێڵەکردنی وێنەی شیعریدا، زمانی وێنەی شیعری بە هیماوە پشت ئەستوورە، شاعیر هەمیشە ئەو هیمانە بەکاردەهێنێ کە خۆشیدەوێن، بەو مەرجە کە بتوانێ وەڵامی پرسی خەیاڵ و ئەندێشەکانی بداتەوە، بۆ بەرهەمهێنانی وێنەی شیعری و فراوانکردنی ئاستەکانی گێڕانەوە، شاعیر وەك خوازەیەك، هیمای(با) ی بەکارهێناوە، بەکارخشتنی (با) ئاماژەیەکی زیندوو نییە، بەڵام هەڵدەستێ بە کارێکی زیندوو، ئەویش بە گیرۆدەبوونی ئەمی شاعیر، بە کۆچکردن و گواستنەوەی قۆناغێك لە شوێنکاتێکەوە بۆ قۆناغ و شوێنکاتێکی دیکە، گەمەی پەڕینەوەیە لە قۆناغێکەوە بۆ قۆناغێکی تر، ڕەتکردنەوەی فاکتێکە، پشتکردنە لە خەونێك لە حەزو ئەشقێك، جێهێشتنی شوێنێکە، یان نیشتیمانێکە، کە چیتر بەردەوامبوون بەو ژیانە نابەخشێت، ژیانێك شاعیر دەیخوازێت، متمانە نەماوە، سیحری مانەوەی دۆڕاندووە، شاعیر کۆچدەکات بۆ ئەو شوێنەی کە خۆی تێدا دەبینێ، تەسکێنی پێدێ، شوێنکات دیاردەیەکی دەروونی هەیە، هەستپێکراوە، شاعیر زیرەکانە توانیویەتی مامڵەی لە تەکدا بکات، گەمەی خۆی لە نێو داتاکانی شوێنکاتدا بکات، بە پرۆسەی پێلینکردنێکی هزری لە نیو دوو قۆناغی جیاوازی تەمەندا دابران ئەنجامبدات، هەرچەند فاکتەرەکانی ئەم دابرانە لە دەرەوەی خۆیدا ووزەو تینی وەرگرتووە، بوونەتە مایەیی هاندەرێك بۆ ئەنجامدانی کۆدیتایەکی بێشومار، لە خۆشکردنی گەمەکردن لە میانەی شاردنەوەی هەژمارکردنی ساڵەکان و بە مێژووکردنی سالەکانی ساڵنامە، چونکە ئەم کردەی هەڵکردن و گیرۆدەبوونی بە (با) کە وەك ئاماژەیەکە بۆ کۆچکردن، پیاچوونەوە و ڕامان تێدا یادوەرییەکانی دەجوڵێنێ، ئەم نایەوێت ئەو جوڵانەوەیە بوەستێنێت، بیکاتە قەرەی مێژووە وە بە ژمارە ئاماژەی بۆ بکات، بەڵکو دەیەوێت بەرگێکی زیندووی لە بەربکات، بیکاتە ئەدەب، بەپێوەری ئەدەب پێوانەی بۆ بکات، ئەو یادەوەرییەکانی هێندە بە

هەند وەردەگرێت، بە رادەیەك هەستدەكات گەیشتووەتە ئاستێك و یەقینێك، گەر لە رێگای گواستنەوە نەبێت بۆ ئەدەب، مێژوو ناتوانێت ناوەرۆكی یادەوەری بگێرێت، (یادەوەری چەند ئەدەب دروستدەكات ئەدەبیش هێندە یادەوەری دروستدەكات) 8 ، بەم پێیە ئەدیب نادر لە رێگای ئەدەبەوە هەڵگێڕان بە یادەوەری راستەقینەی خۆی دەكات، واز لە هەژماركردنی ساڵەكان دێنێ، لە بۆی ئەوەی بڵێت ساڵی 1982 ی زایینی دەڵێت ماركیز نۆبڵی بردەوە، ئەم ناوە وەك مانایەكە بۆ شوێنكات، ئاماژەیە بۆ ساڵێك یان مێژوویيەك، بەكارخستنی ناونیشانی (سەدساڵ تەنیایی) 9 ماركیز وەك ساڵژمێر، ئەلتەرناتیڤە بۆ دیاریكردنی قۆناغێكە لە ژیانی ئەدیب نادر، كاریگەری ئەو رۆمانە بە ئاشكرا بووەتە جێكەوتی گۆشەنیگای، ناسەقامگیری و هەڵاتن لە سەر پێدراوەكانی واقیع، بە مانایەكی دیكە، دەكرێ لە زەینیدا لێكچواندنێ لەگەڵ رۆمانەكە بەرهەمبهێنێ، گریمانەی ئەوەی لێدەكرێت لە بەرپەرچدانەوەی ریالیزمی بەرجەستەدا، هاومانا بێت لە گەڵ ناوەرۆكی رۆمانەكە، بەڵگەیەك بێت بۆ پەیوەستبوونی بە جیهانی ئەدەبەوە، خۆ دۆزینەوەیە لە نێوەندەدا، نووسینەوەی ئەو ژیانەیە، حەزی لێدەكات، تێیدا دەسووتێ و دەگوزرێت، ناتوانێ لێی رزگاربێت، چیرۆك ئاسا لە رێگای فلاش باكەوە، تراژیدیایی یادەوەرییەكانی خۆیمان بۆ دەگێرێتەوە، لە كەرەستەی شیعرییدا پێكهاتەی دوولایەنە بەكاردەهێنێت، (پێكهاتەی دوو لایەنە كەرەستەی شیعرییە پێكهاتەی هێنراوە زامنی یەكگرتنییەتی) 10 لێرەوەش دەتوانین هەندێ لە بۆشاییەكانی دەق ئاشكرا بكەین، بە گواستنەوەی وێنەیەكی شیعری بۆ گرتەیەكی تر، بەكردنەوەی دەروازەیەكی نوێ، لە رێگای خستنەڕووە وە پەیوەندی نیوانیان بدۆزینەوە، كاتێ روو لەوی بەرامبەر دەكات، ئاماژە بە ڕاناوی (تۆ) دەكات، بە واتای قسەكردنە بە كەسێكی دیاریكراو ئەو كەسە نا دیارە كێیە؟ كە ئەدیب نادری تووشی قەیرانی ئەنتۆلۆژی كردووە، لێینابێتەوە، بووەتە بەشێك لە بوونایەتی و لە ناسنامەی، بەشێكە لە شوێنكاتی شاعیر، لە نیوان یادگاو ساتی گێرانەوەی ئیستادا، كە هێنراوە و پەخشان و وێنەی دەقی تیا بەرجەستەدەكات، ئاوڕدانەوە لەو كەسەی كە بە راناوی (تۆ) ئاماژەی بۆ دەكات، دوایی چوارساڵ لە هاتنی ئەمی شاعیر، واتا هاتنی بۆ شوێنێك، بەڵام هاتنی بۆ چ شوێنێكە؟ ئەمە لە ریزبەندی گێرانەوەدا باڵابوونی پرسیارێك دەخەملێنێ، بە دوای وەڵامدا دەگەرێت، لە سەر دوو ئاستدا دەمانخاتە نێو گێژاوێكەوە، ئایا كۆچكردنە لە شوێنی ئەزموونكراو مەبەستمان لە نیشتیمانە بۆ شوێنێ دیكە واتا تاڕاوگە، یان گەرانەوەیە لە تاڕاوگەوە بۆ شوێنی ئەزموونكراو، گرنگ كۆچكردنێك هەیە، لە شوێنێكەوە بۆ شوێنێكی ترە، لە ژێر تیشكی

پێدراوەکانی دەقدا، بەر لە گیرسانەوە و جێگیربوون، چەسپبوونە بە شوێنێکەوە چوونە بۆ شوێنێکی تر، شاعیر هەر لە سەرەتاوە پێشوەختە، هەڵوێستی خۆی ئاشکرادەکات، کە تا چ ئاستێ لە گەڵ یادەوەرییەکانیدا، سەرڕاست و بە ئەمەگە، چۆن پارادۆکس فەراهەمدەکات لەتەك لێکچواندنی وێنەی یەکەمدا، خۆی جیادەکاتەوە، پەنامان بۆ دەهێنێ، بە پەراکەتیزکردنی ئەوینێکی راستەقینە، دەیەوێت مارکیز ئاسا خەڵاتی مانەوە و نەمری لە رێگای رەتکردنەوەی ریاڵدا بباتەوە، سەقامگیر لە خۆشەویستی دایە، چەسپبون لە بەهەشت و لەو شوێنەدایە کە دولبەری لێیە، نەك لە کۆچکردن بۆ هەندران و گەرمکردنی دۆزەخی جیابوونەوە و لە زەقکردنەوەی هەستی نامۆبوون، رادەستنەبوون لە کردەی ئەوین پتر رایەڵەکانی نامۆبوون فراواندەکات، (بوونی ئەوین لای مرۆڤ دەروازەیەکە بۆ تەسککردنەوەی رووبەری هەست بە نامۆییکردن) 11 ، ئەدیب نادر وائەزانێ بە کرداری کۆچکردن بۆ تاڕاوگە دەتوانێ جێکەوتی ئەو کەسە بسڕێتەوە کە بەر لەبوون ئەمی زەوتکردوە، چیتر ناتوانێ نیشتەمەنی حەزو ئەندێشەکانی کەفماڵبکات، گشت ئاراستەکان تاقیکردەوە، هەر لە کۆچکردن و لە تەنیایی و جیابوونەوە تا دەگاتە نووسینی شیعر، بیسوودە سەرجەم هەوڵەکانی روو لەو دەکەن، بەمەش هەستی نامۆبوونەکەی کەمدەکەنەوە، دەیگەڕێنێتەوە بۆ شوێنی ئەزموونکراو بۆ زێدی راستەقینەی خۆی، لەدوایی ئەزموونکردنی ئەم دۆخە، شاعیر نامەیەکی ئاگاداربوونەوە رەوانەدەکات، سڕکردنەوەی لە خشتەبردن ئاشکرا دەکات، ئەوین لە تاڕاووگەدا، لە پرۆسەی گواستنەوەی شوێندا تاوتۆدەکات، ئەگەرە نەرێنیەکان دەخاتە روو، ترسی ئەو پەرتبوونەی هەیە، پابەندە گیرۆدە نەبووە وەك (با) جێگاو بەشەکانی جێناهێڵێت، ئەمی ئاشق لە دوایی چوارساڵ لە هاتنی بۆ تاڕاوگە، هێشتا خولیایی ئەوەیە بەشە دابڕاوەکانی خۆی کۆبکاتەوە، لە تەك یادەوەریەکانیدا بە یەکیان بگەیەنێتەوە، شادیانبکاتەوە، ئاشتیان بکاتەوە، دەرگیری ئەم کارەش رایەڵەکانی زەمەنی دابڕان هەڵدەوەشێنێتەوە، سەرتاپاگیرو یەکنەوایی لە گەڵ ئەوی بەرامبەردا ئەنجامدەدات، هەرچەندە ئەم وەك کردار شوێنی ئەزموونکراوی رەتکردوەتەوە، بە ناچاری پشتی لە ئەوی دێدارکردوە، باجەکەشی دەدات، دەچێتە تاڕاوگە، بەڵام هاتنی بۆ دەرەوەی وڵات ناتوانێ لە تەنیاباڵی رزگاریبکات، ناتوانێت ئەوی لە یاد بەرێتەوە، بۆ ئەوی سەد ساڵ ئاسای مارکیز لە تڕاژیدیای تەنیایی دا دەژی، مەراقە، گەرانەوە بۆ ماڵی یەکەم نوستالیژیایە.

لە تاڕاوگەدا هەستی ئەویندارى زیاتر پەرەدەسێنێ و گەشەدەکات، لە دوورکەوتنەوەو دابڕاندا دەڵەمەی ئەوین زیاتر دەجوڵێت، رۆژ لە دوایی رۆژ پتر نزیك دەبێتەوە لە وادەی خۆی، لە جیابوونەوە، لە

شقڵ وەرگرتن و هەڵگرتنی ناسنامە، هەر لەوێش، لە تاڕاوگە ئەم چێن لە زێدی راستەقینەی خۆی دابڕا و جیابووە وە، بە هەمان شێوە خۆشەویستەکەی لە دوای کردەی دابڕان لەم جیادەبێتەوە، ئەو ناوکەی بەیەکەوە گرێیانیدەدا پچڕا، ئەو پچڕانە پچڕانی ئەوینێکی نێرگزیی نەخۆشە، موژدەی لەدایکبوونی ئەوینێکی سروشتیی پەتییە، خۆی یەکڵادەکاتەوە چاوهەڵدەهێنێ، بۆ روونانە لە دایکبوونێکی سروشتییە، نۆبەرەی یەکەم ئەزموون و دوا ئەزموونییەتی، چیتر ناتوانێ دەستبەداری بێت، ئەمە خۆشەویستیە، هەرچیبکات و بکۆشی دەگەڕێتەوە ناو پێگەیەك لە خزمەتی ئەو ئەوینەدا دەبێت، هەموو پێشتر باسمان کرد، ڕێگاکان دەچنەوە لای ئەو، ئەو بە قۆرخکردنی ناوەوە دەرەوەی مسۆگەر کردووە (ئەوینی پاکتاو لە نیوان نەخێرو بەڵێدا تەبایی نازانێت و پێ لە سنوورو بەراووردو مەرجەکاندا نانێت، بەم پێیەش ئەوینی پاکتاو بێ مەرج ئاراستەی خود وەردەگرێت) 12 پێلگرتنی شتە ناخۆشەکان لە جەمسەری یادەوەری شاعیردا، بە نائارامی شوێنی یەکەم، وەك پێگەیەکی تێکشکاو خاو لە ڕێیشتن, لە ساتەوەختێکی تاریکدا نابنە ڕێگرو تەگەرە لە بەردەم گێڕانەوەی بیرەوەرییەکانی، ئاوێتەکردنی سەرجەم ئامرازەکانی هەستکردن هەر لە شوێن و کات و ئاوێتەکردنیان بە هەستی بیستن ئاڵوودەیی شاعیر بووەتە هاندەرێك بۆ گەڕانەوەی ئەوینێك کە بەر لە بوون ئەم هەبوونی هەبووە، بوونی ئەم لە سایەیی ئەوینی ئەوە، ئەو هەوێنی ئەو بوونەیە، ئەم پێناسەی خۆی تێدا فەراهەمدەکات، هەر نەمری ئەو ئەوینەیە، ئەگەرەکانی خەیاڵە لە چوارچێوەی هۆنراوەکەیدا خەمە ئەبەدی و یادەوەرییەکانی تێدا بە زیندووی دەمێنێتەوە، پرۆسەی خەونێکی گەورەتر یان هەستێکی نوستالۆژی پەتی لە رابردووەوە دەگوێزێتەوە بۆ ساتی ئیستای، ساتی بەرهەمهینانی دەق، چونکە شاعیر دۆنیایە رابردوو حەقیقەتی شتەکان ناپارێزێت، وەك ئەوەی هۆنراوە دەیخاتە مەچەکی دنیایی ئیستاتیکەوە

(دوای ئەوەی با گیرۆدەی دوای خۆیم دەکات ئێستا بە فەرامۆشیم دەسپێرێت ساڵەکان هەمیشە سەراب سیفەتن, ڕێگاکان مەودا بە قاچم دەبەخشن با دارەکان دەسمێت و پەنجەی نەرمی چلەکانیش هێندەی باڵام شۆڕدەبنەوە, دەنگێکی وەك دەنگی بێنسۆواویی کناچە گوێچکەم بە بێنی ئەو ماچانە سیخناخ دەکات کە ئیتر قەت نەڕژانە سەر لێوەکانم چونکە لەسەر شۆستەی ئێوارەیەکی دوورەدەست وەك پەیکەرێکی تێزاویی لە بیری زەمان چوومەوە) 13

دوا کۆپلە دەرئەنجامە، پەیوەندییەکی ستراتیژی بە کۆپلەکانی پێش خۆی هەیە، لە کۆپلەی یەکەم کردەیەك هەیە لە هەنووکەدا روودەدات،

لە کۆپلەی دوو، سێ و چوار بە فلاشباك باس لە بیرەوەری و گریمانەی ترس و ئەگەرەکانی پێش رووداو دەکات، لە دوا کۆپلەدا، کردەی گیرۆدەبوون بە تەواوی رووداو و بڕایەوە، شاعیر لە کۆپلەی پێنجەم رادەستی پێشهاتەکانیبوو، کە لە کۆپلەی دووەم ئاماژەی بۆ کردبوو (پەیکەر تێزاوی) ئاسا وەلا دەخرێت فەرامۆشدەکرێت، تانە و گلەیی لە ساڵەکان دەکات، هەر لە کۆپلەی یەکەمەوە بە (ساڵ سەراب سیفەتن)ئاماژەی بۆ دەکات، لە دوا کۆپلەدا دووبارەی دەکاتەوە هێنراوەکەی پێ کۆوم دەدات، ئەم پێداگرییە لەوەوە سەرچاوەی گرتووە ساڵەکان هەست خەڵتێنن، زوو بەسەر دەچن، هەلی مانەوەیان نییە، مێژوویەکی پەتییە، وەك ئەدەب پەیوەندی ئەوین خەسڵەتەکانی مانەوە هەڵناگرن، دیارە پیودانگی ساڵ لای نووسەر هەڵگورانی بەرهەمی نووسینی ئەدەب و خۆشەویستیە، تەمەنی خودسەرانەیە نەك تەمەنێکی فیزیکی دیاری کراو، ژان و ژێی شاعیر دەرچوونە لەو تەمەنە فیزیکیە، پەنجە نۆمای خەم خواردنییەتی بەنەمانی خۆی پەیکەر بوونی خۆی فەراهەمدەکات، ئاوێشی لێنادرێتەوە، تێزی لێدەنشێت.

خەمی شاعیر خەمێکی وجودیی تەواوکارییە، رەچاو ناکرێ نە لە لایەن دولبەڵەوە نە لەو کۆمەڵگاییەی کە خۆی لە پێناویدا بەخت کرد، ئەو خەونی بە مارکیزەوە دەبینی، لە دەڵچەی خەڵاتی نۆبڵەوە هەستکردنی تەمەنی هەژماڕدەکرد کەچی زیادرۆیی نەبێت سەد ساڵ تەنیایی هێنییەوە، لە کاتێکا خەم و ئازارەکانی تەمەنێ خەریکە بە ناچاری مەودای جێهێشتن بە قاچەکانی خۆشکەن، بە مێژووکردنی رێگاکانی ئەوین تەی بکەن، شاعیر لە هەر پێنج کۆپلەکەدا هەر جارێ لە گۆشەنیگایەکەوە ئاماژە بۆ دەستەواژەی (با) دەکات لە هەموویاندا (با) ئامادەگی کردەوەیی هەیە، بووەتە رێژەی نەگۆر، هاوکێشەی بازنەی دەقەکەی پێ شیتەڵ دەکات، تەنها لە کۆپلەی دووەم نەبێت، (با) ناڕاستەوخۆ ئامادگی هەیە لەبڕی ئەوەی بڵێت (با) دەڵێت بەر لەوەی ئیستا فەرامۆشم بکات، ئایا دڵی نایەت دەستبەداری (با) بێت، خۆی ناگرێ تا لە هەمان کۆپلەدا لە دوا دێڕەکانیدا دەڵێت (با کەوتە ناویان)، ئەگەر (با) هەستێکی خودسەرانە بێت لە هزرییدا، وابەستەی کردارێکی درکپێکراو بێت، لە بەرامبەردا رێگاکان تێزیکی پەراکتیکین بۆ لەیەکگەیشتنی قاچەکانی، لە کۆپلەی یەکەمدا لە زمانی قاچەکانی تێدەگەن، لە کۆپلەی چوارەمدا بۆ لای ماڵەکەیان دەبات، لە دوا کۆپلەشدا مەودای پێدەبەخشن، سەیری ئەم ریز بەندییە بکە لە قۆناغەکانی پتەوکردنی پەیوەندی چەند دروستە، هەر لەیەکگەیشتن، ئینجا چوون بۆ لای ماڵیان بە ئومێدی دیدەنی و حەسانەوە، لە پاشدا بەرکەماڵبوون، بەخشینی مەودا و

گوزارشتکردنێکی ئازادانە لە رامکردنی ئەو پەیوەندییە مێژییە، جومگەکانی ئەم ریزبەندییە بە شێوازیکی دیکە گرتەکانی پێ ساماندارەکات، گەر کردەی هەنگاونان ئاساواری قاچ لە جەستەی شوێنێك لە جوگرافیایی دنیا تایبەتەکەی ئەدیب نادردا بەجێبهێڵێت، ئەوا لە بەرابەردا دەست بەهەمان شێوە، دەتوانێ یەقدانەوەی پێوەرەکانی کات لە سەر نەست و ئیستاتیکا لە نووسینەوەی ئەدبدا تۆماری بکات، نیشتەمەنییەکانی بە مێژووکردنی تێدا بسڕێتەوە، دەست و پەنجەکانی هەر جاری و بە شێوەیەك رێڕێدەگێرن، لە کۆپلەی یەکەمدا، دەستەکانی بە دوو تانجی بە ساڵاچوو دەچوێنێ، کە هەست بە سستی دەکەن کزو خامۆشن لە باڵابوون و لە دژواری لە یەکگەیشتن و لە دەستەمۆ کردنی هەستەکانی، پەنجە وەك ئامرازێکی ئاماژەکاری کە گوزارشت لە هەستەکانی دەکات، ناگات بەوەی لە نەستیدا دەستی بە سەریا ناشکێت، بە نا روونی دەمێنێتەوە، نە دەتوانێ شیعر، نە دەنکەکەی دەستەمۆ بکات، ئەم هەستکردنە لە گەڵ ئەو شیعرەی مامۆستا گۆران دا یەکدەگرێتەوە، کە دەڵێت (هەرچەند ئەکەم ئەو خەیاڵەی پێی مەستم …. بۆم ناخرێتە ناو چوارچێوەی هەڵبەستم) 14 .

هەڵبەت لە کۆپلەی دووەمدا، لە مکۆری ئەو حاڵەتە حیرسێك قانگدەدات دەچێتە ژێر فشاری خەمێکی ئەبەدیِ لە ئاکامدا هەوڵنی هەستریایەك دەگرێتەوە، ئەنگوستەکانی شێت دەبن، لە کۆپلەی چوارەمدا، شقێگرتەنە بەو بارودۆخەوە، راهاتنە، بە میلێدی خەیاڵەوە خووگرتووە، بە کردەوەیی توخنی فاکتەرەکانی حەزو ئارەزوو نابێتەوە، بۆ هەتا هەتا لە چوارچیچوەی شیعردا دەمێنێتەوە، خەیاڵ بۆ داکەوتەکان دەبێتە ئەلتەرناتیڤێك، لە کۆتا کۆپلەدا پەنجەکانی گەواهی ئەوە ئەدەن، نووسینی شیعری بەقەد باڵاو تەمەنی شۆربوونەتەوە بۆ نێو جومگەی ئەزموونەکانی، پێوەری تەمەن لای ئەدیب نادر تەمەنی نووسینە، لە دەرەوەی نووسین ناتوانێ هەژمارێدەی تەمەن بکات، گەر ئەوی شاعیر لە ژیانی راستەقینەدا خۆی وونکردبێ و ئومێدی بە دەنکەکەی نەمابێت، ئەوا لە دنیای شیعردا قەربووی خۆی کردووەتەوە خۆی دۆزیوەتەوە، دوانەی وونکردن و خۆ دۆزینەوە، رووماڵکردنی گەمەیەکی دژواز بەرهەمدەهێنێ، خۆ دۆزینەوە لە شیعردا، خۆ بزرکردن و توانەوەیە لەوی دولبەردا، تەرخانکردنی سەرجەم ژیان بۆ یەك ئامانج و یەك مەبەست و یەك ئافرەت، لادان و هەڵخلیسکان لە هێڵە ئاسۆییەکانی مەعریفە جیادەکاتەوە، رەهەندێکی شاقوڵی وەردەگرێت، بەلای کەمەوە سازش لەئاکامێکی باش ناکات، کەرتبوونی خودە، زیزبوون و نامورادییە، لە نێو دۆزەخی ئەویندا سێینەوەی بەهەشتی ژیانی تایبەتییە، بە لای کەمەوە لە سەر دوو

ئاستدا، لەقکردنی بەهاکانی ئازادییە، یەکەم گرفتی فەرامۆش بوونی هەیە، دووەم هەبوونی خۆی وابەستەی کەسێکی تر کردوە، واتا گێچەڵی تەنگژەی ئەنتێلێژی بووە، هەلی گەڕانەوە و گردبوونەوەی خودی تێدا نەماوە و نییە بۆ ئاشتەوایی و پرکردنەوەی کلێنەکانی ژوانی بەریەککەوتن و توانەوە لە ناو یەکتردا، وەك ئەوەی لە ماچ دا بەدی دەکرێت، ماچ بەیەك گەیشتنی دۆزەخی دوورییە لە نزیك بوونەوەی بەهەشتی ئیستای ئامادەکراودا، شکاندنی لەمپەڕەکانی شوێنکاتە، تامکردن و کەشفکردنی ئامێزی یەکترە، تامەزرۆبوونە بۆ بیستنی مۆچەو ئاه و نرکەی هەڵقرچاوی گێچەکانی هەستە، لەزەتی ژیانە یان ژیانی لەزەتە، ئەدگار مۆرن گووتەنی (ماچ لە لایەکەوە نموونەی یەکبوونی جەستەیی و لە لایەکیتریشەوە رەمزە بۆ باوەش بەیەکداکردنی دوو نەفسە، کە ئەمەش ئاوێزانبوونی دوو رۆح دەگەیەنێ) 15 ، لە دوا جاردا پێدەچێت ئەدیب نادر عاشقی رلستەقینە بووبێت، بەڵام لە ئیستادا خەیاڵ و سەرخۆشی بەریداوە، هەستدەکات بووە بە پەیکەر، چونکە چیتر تامی ماچ و شەرابی دەمی یار ناکات، چ جیاوازییەك نابینێ لە نیوان ژیانی بێ سەرخۆشی، بێ مەست بوون بە ماچ، لەگەڵ بە پەیکەربوون و نەمانی خۆیدا، ئەم لێکدانەوەیەمان دوور نییە لە کارتێکردنی بیرو بۆچوونی ڕێبوار سیوەیلی کە کۆپلەیەك لە شیعری حەزرەتی ناڵی دەخاتە روو (سەرخۆشی شەرابی دەمی تۆ بووم و ئەمیستاش قوربان سەری تۆ خۆش کە نەماوە سەری خۆشم) 16

نەورۆزی 2017

ژێدەرەکان:

1 ـ بەختیار عەلی ـ چێژی مەرگ دۆستی ـ چاپخانەی کارۆ ـ چاپی یەکەم ـ کتێبخانەی ئەندێشە ـ ساڵی 2011 ـ لا 75

2 ـ ئەدیب نادرـ شیعری (بەر لەوەی ئیستا فەرامۆشم بکات) ـ ڕۆژنامەی چاودێر ـ ژمارە 496 ـ ساڵی 2016 ـ لا 4

*ـ پەندێکی عەرەبییە

3 ـ ڕێبوار سیوەیلی ـکتێبی حاجی قادری کۆیی ـ چاپخانەی ڕۆژهەڵات ـ چاپی یە کەم ـ ساڵی 2016 ـ لا 47

4 ـ هەمان سەرچاوەی پێشوو ـ لا 46

5 ـ بەختیار عەلی ـ نەرسیسی کوژراو ـ چاپخانەی تاران ـ چاپی یەکەم ـ ناوەندی ڕۆشنبیری و هونەری ئەندێشە ـ ساڵی 2015 ـ لا 123

6 ـ هەمان سەرچاوەی پێشوو ژمارە 2

7 ـ هەمان سەرچاوەی پێشوو ژمارە 2

8 ـ هەمان سەرچاوەی پێشوو ژمارە 5 ـ لا 158

9 ـ گابريل گاريسيا ماركيز ـ رمانى مائه عام من عزله ـ ترجمه سامى الجندى، انعام الجندى ـ دار الكلمه للنشر ـ الگبعه السابعه ـ 1988
10 ـ د صلاح فچل ـ بلاغه الخگلبه و علم النص ـ عالم العرفه عدد 164 ـ اغسگس 1992 ـ ص 249
11 ـ عەتا قەرەداخى ـ لە نيوان دەنگى خاك و دەنگى رحدا ـ چاپخانەى سەردەم ـ چاپى يەكەم ـ سا 2013 ـ ل 55
12 ـ د ـ زكريا ابراهيم ـ مشكلات فلسفيه ـ مشكله حب ـ مكتبه مصر ـ الگبعه الپانيه 1970ـ ص234
13 ـ هەمان سەرچاوەى پشوو ژمارە 2
14 ـ محمدى ملا كريم ـ ديوانى گران ـ شيعرى هەبەستى دەروون ـ چاپخانەى كى زانيارى عراق 1980 ـ لا 121
15 ـ ربوار سيوەيلى ـ كتبىناى ـ لە باوكراوەكانىماى وەفايى و دەزگاى زەرياب ـ چاپى دووەم 2015 ـ لا 333
16 ـ هەمان سەرچاوەى پشوو ـ لا336